

Z e s ł a n i e c

PISMO RADY NAUKOWEJ ZARZĄDU GŁÓWNEGO
NR 59 ZWIĄZKU SYBIRAKÓW ROK 2014

Spis treści

- **Agnieszka Czarkowska**
*Wychować lepsze pokolenia –
Rozmowa z Tadeuszem Truskolaskim,
prezydentem Białegostoku* 3
- **Małgorzata Koronkiewicz-Hupajło**
*Postawy ziemianek polskich w czasie
powstania styczniowego...* 9
- **Adam Czesław Dobroński**
*Przypadki Polaków w Wierchoturie
(1863-1864)* 27
- **Andrzej Niedziela**
*Od niemieckiej lotnej dywizji
do V Dywizji Strzelców Polskich
na Syberii* 37
- **Stanisław Fudali**
*„Siódme – nie kradnij”,
a jak uczciwie żyć* 57

RELACJE Z ZESŁANIA

- **Tadeusz Konopacki**
*Wspomnienie o Witoldzie lub
Wiktorze Skwarczewskim...* 65
- **Edward Powążyński**
*Z zapisków Sybiraka,
żołnierza Brygady Karpackiej* 73

KRONIKA

- **Mieczysław Szewczuk**
O wystawie Hilarego Gilewskiego... 89
- **Małgorzata Jurecka**
Moje wspomnienia z Karagandy 97
- **Regina Madej-Janiszek**
*Wieczór kazachstański
z Adolfem Januszkiewiczem* 99
- **Oleg Ugriumow, Janusz Kobryń**
Pamięć nie zna granic 103

Od redakcji

Już ponad 16. lat lektura „Zesłańca” pozwala śledzić złożone losy Polaków na syberyjskim zesłaniu a także poznać pełniej tło historyczne tych związków. Dążeniem naszym jest nie tylko pogłębienie wiedzy z zakresu tych złożonych kontaktów, mających przede wszystkim poniewolny charakter, ale również pełniejsze zainteresowanie Czytelników tą historią. Nie pomijamy więc starań dotyczących przybliżenia tych jakże złożonych i odległych dziejów polsko-syberyjskich oraz postaci z nimi związanych.

Poznanie tych rozległych tematycznie obszarów wiedzy nasuwa nieodparcie szereg głębokich refleksji bardzo różnorodnej natury. Artykuły historyczne oraz relacje z zesłania wciągają w wir tych związków, wtajemniczają w sieć ludzkich losów, walki o przetrwanie oraz w trapiącą zesłańców nadzieję powrotu do ojczystego kraju. Ale częstokroć też publikowane artykuły ukazują wyraźnie, że polscy zesłańcy z XIX stulecia, a także dobrowolni przybysze z Królestwa Polskiego dali syberyjskiej ziemi swój trud, wiedzę i umiejętności, przyczyniając się do poznania kultury tubylczych ludów, odkryć geograficznych, zagospodarowania rolniczego, rozwoju oświaty i różnych innych dziedzin gospodarki.

W tym kontekście sytuuje się wiele przykładów, które coraz częściej ujawniane są przez rosyjskich historyków, zwłaszcza z akademickich środowisk syberyjskich (Abakan, Barnauł, Irkuck, Jakuck, Južno-Sachalińsk, Nowosybirsk, Omsk, Tomsk, Ułan-Ude), a niektórzy z nich legitymują się świadomością swoich odległych polskich korzeni. Przywołać tu należy również niezwykle cenne spostrzeżenia Czytelników odnoszące się

REGAŁ Z KSIĄŻKAMI

- Stanisława-Sabine Chobian-Chéron, *Les Coquelicots de L'espérance, ou la lettre a Staline d'une jeune Polonaise*; Paris 2013; Stanisława Chobian-Chéron, *Wędrawne Maki*, Warszawa 2007
(Elżbieta Trela-Mazur) 111
- Anna Maria Stogowska, *W służbie ludzi i Ojczyzny. Aleksander Maciesza (1875-1945)*, Płock 2013
(Małgorzata Dziura) 113
- *Istorija i kultura koriennych narodow Dalniego Wostoka...*, Južno-Sachalińsk 2013
(Anna Milewska-Młynik) 116
- *Поляки в Томском крае...*, Томск 2013
(Bogusław Kosel) 119
- *Wspomnienia deportowanych*, Hajnówka 2013
(Zygmunt Jancewicz) 122
- Henryk Kanikuła, *Kurhan Polki...*, Lublin 2013
(Małgorzata Dziura) 125

Na okładce: Wierchoturie. Klasztor. Zdjęcie z 1910 roku. Wikipedia (s. 1); plakat informujący o spotkaniu z cyklu „Wieczory kazachstańskie” w Muzeum Niepodległości w Warszawie (s. 4).

Zeszyt opublikowany dzięki dotacji Rady Ochrony Pamięci Walk i Męczeństwa

Wydawca: Zarząd Główny

Związku Sybiraków,
ul. Mazowiecka 12

00-048 Warszawa, tel. 22/827 93 71

Redakcja: A. Dobroński,
A. Dzienkiewicz, W. Krawczyński,
A. Kuczyński (red. nacz.), S. Sikorski,
P. Zworski

Sekretarz redakcji: M. B. Kuczyńska

Wykonawca: Skład, druk i oprawa –
QUAESTIO Przemysław Włodarczyk,
ul. Paczkowska 26; 50-503 Wrocław

Copyright nazwy „Zesłaniec”

by A. Kuczyński

Adres redakcji: ul. Bystrzycka 61/3
54-215 Wrocław, tel. 71/351 10 94

właśnie do potrzeby pełniejszego prezentowania tych zagadnień, wyluskiwania z nich zasługujących na uwagę ciekawych i znaczących osiągnięć Polaków na rozległych zauralskich obszarach. Ślady polskości wyznacza wiele znaków na sybirskich szlakach, wiele odczuć i uczuć. „Zesłaniec” służy ich przypominaniu i utrwalaniu. Przywraca zauralską przeszłość Polaków nie tylko w zakresie traumatycznych przeżyć, lecz przypomina również ich osiągnięcia badawcze w dziedzinie geografii, geologii czy etnografii. Prawdy o przeszłości nie wolno przemilczać (R. Legutko), i na to zawsze zwracamy uwagę w notach „Od redakcji”!

Ograniczono się tu do zasygnalizowania zaledwie kilku wątków, pomijając wiele innych, które rzecz jasna mogą być uznane za równie ważne a nawet bardziej istotne. W imię pewnego solidaryzmu tematycznego „Zesłaniec” ukazuje tragiczne losy Polaków w sowieckich łagrach, życie w zesłańczych osadach, groźbę śmierci głodowej czy umieranie. Ci, którzy pamiętają tamte lata, wiedzą, jak złożone były to problemy wynikające z życia na zesłaniu. Na szczęście po latach cenzuralnych zakazów współczesna nasza historiografia powiedziała w tej sprawie ważne słowo, a i Związek Sybiraków odegrał w tym swoją istotną rolę.

Przyglądając się tym rozległym tematycznie związkom polsko-syberyjskim także w tym numerze naszego pisma widać konsekwencję w rozwijaniu i kontynuowaniu pewnych ciągów problemowych. Tę różnorodność zawdzięczamy naszym Autorom, których artykuły spełniają niewątpliwie rolę przewodnika po syberyjskich szlakach Polaków. Skądinąd najważniejszą rzeczą jest fakt, że wiele wątków przedstawionych w tych artykułach pozostaje w pamięci naszych Czytelników, czemu dają wyraz w listach do redakcji. Czekamy więc na dalsze oceny, zapraszamy na łamy „Zesłańca” i jednocześnie dziękujemy za wspieranie nas w tym redakcyjnym trudzie.

Wiesław Krawczyński
Przewodniczący Rady Naukowej
Zarządu Głównego Związku Sybiraków